

15. januar 2018

Juks, uredelighet og svekket tillit til forskningen

May Thorseth, NTNU

Tilliten til forskningen har den senere tid blitt sterkt utfordret. Én viktig årsak er skandaløse tilfeller av juks og uredelighet som det har vært flere av i den senere tid. En spesielt graverende sak er eksempelvis den såkalte Macchiarini-saken som har opprørt mange: Forskeren Paolo Macchiarini ble avskjediget som gjesteforsker ved Karolinska Institutet (KI) i Sverige i 2016, etter å ha operert inn kunstig luftrør på tre pasienter uten etisk forhåndsgodkjenning, og uten at metoden var testet på dyr. Den siste av pasientene døde i 2016. En svensk ekspertgruppe har gått gjennom seks artikler i Macchiarini-saken. De konkluderer med at samtlige medforfattere har opptrådt vitenskapelige uredelig. Ekspertgruppen ved Centrala Etikprövningsnämnden har gått gjennom saken, og mener at både Macchiarini og hans medforfattere har gjort seg skyldig i vitenskapelig uredelighet.

En annen viktig årsak til at tilliten til forskningen er satt på prøve den senere tid dreier seg om mistro mot sann, vitenskapelig kunnskap. I dette innlegget analyserer jeg eksempler på kampen om sann, vitenskapelig kunnskap, blant annet med utgangspunkt i debatten om lakselus. Et viktig spørsmål er hvordan vi skal tolke motstridende forskningsrapporter: som uttrykk for motstridende næringsinteresser, som uttrykk for sprikende politiske mål, eller vitenskapelig uenighet mellom ulike forskere? Eller kanskje er motstridende forskningsrapporter uttrykk for uenighet mellom forskere fra ulike fag. Hvilke eksperter skal vi da stole på?

Noe av problemet er at det kan være vanskelig å skille mellom tilfeller der det er god grunn til å ha mistillit til forskning, og tilfeller der den svekkede tilliten ikke skyldes juks og uredelighet, men i stedet er uttrykk for uenighet mellom ulike eksperter. Enten kan det dreie seg om uenighet mellom ulike fageksperter, eller uenighet mellom fageksperter på den ene siden, og næringsinteresser eller politiske interesser på den andre.

Et eksempel på det siste er striden som har hersket om fakta innen lakselus-forskningen. Media har formidlet påstander om juks med forskningsdata når det gjelder lakselus og miljøgifter i oppdrettslaks. Motstridende parter har bl.a. vært Norske Sjømatbedrifters Landsforening og Havforskningsinstituttet. I tillegg har fiskeriministeren uttrykt at Havforskningsinstituttet skal være et næringsvennlig institutt, og at instituttet skal dele ambisjonene som politikeren har lagt for vekst i oppdrettsnæringen. I dette innlegget diskuterer jeg hvordan vi skal forstå denne typen uenighet, og om det bør være en god grunn til å ha svekket tillit til forskningen.

En annen kilde til svekket tillit kan være forventningen om at vitenskapelig kunnskap uttrykker endegyldige og sikre sannheter. I dette innlegget vil jeg rokke ved forventningen om at sann, faktabasert kunnskap også må være sikker kunnskap, og påstår i stedet at en slik forventning bunner i en misvisende oppfatning om sann, vitenskapelig kunnskap. Ingen kunnskap er absolutt sikker, men det betyr verken at den er usann, eller at vi ikke kan stole på den.

English abstract: Cheating, dishonesty and impaired confidence in research

The trust in research has recently been highly challenged, mainly for two reasons: scandalous cases of cheating and fraud, and because of the distrust against true scientific knowledge. In this lecture, I analyse examples of distrust against true scientific knowledge based, among other things, on the debate about salmon lice.